

Katarína Šangalová

STOSOWANIE ZRÓŻNICOWANYCH WARTOŚCI W PROCESIE KANONICZNYM I CYWILNYM

Człowiek jest z natury istotą społeczną. Rodzi się, rośnie, rozwija i żyje we wspólnocie wraz z innymi ludźmi. Osoba fizyczna poprzez włączenie do określonej społeczności realizuje swoje potrzeby indywidualne i zbiorowe. W trakcie rozwoju intelektualnego poznaje wartości obowiązujące w danym społeczeństwie. Wytwarza własną hierarchię wartości, według której postępuje i podejmuje decyzje w konkretnych sytuacjach życiowych. Pierwsze stosunki międzyludzkie nawiązują się w rodzinie. Następnie człowiek wchodzi w relacje z innymi, uczy się wzajemnej komunikacji, wymiany poglądów, a także rozwiązywania konfliktów, które są nieuniknione w każdej społeczności.

Potrzeba życia społecznego stanowi jedną z najbardziej podstawowych wartości. Chodzi o proces poznawania, a także adaptacji do warunków życia społecznego i systemu norm oraz wartości [Prusák 1995, 15]. Proces włączania się w społeczeństwo wpływa również determinująco na osobowy system wartości każdego człowieka. Wartość można definiować jako cechę, którą człowiek nadaje określonemu podmiotowi, sytuacji, wydarzeniu albo czynności, w zależności od zaspokojenia swoich potrzeb i interesów [Hartl i Hartlová 2000, 192]. Wartości te stają się „standardami”, na podstawie których dochodzi do osądzania postępowania własnego i innych [Hayes 2003, 97], do oceny, czy coś jest moralnie i społecznie dobre.

DR KATARÍNA ŠANGALOVÁ – asystent Katedry Prawa Konstytucyjnego, na Wydziale Prawa Uniwersytetu w Trnawie; adres do korespondencji: Kollárova 10, 917 01 Trnava, Słowacja ; e-mail: katarina.sangalova@gmail.com

Zawsze tam, gdzie są ludzie, powstają konflikty. We wzajemnej interakcji dochodzi do zetknięcia wartości jednej osoby z drugą, czyli do konfliktu wartości. Ze względu na potrzebę zachowania pokoju, wartości te należy doprowadzić do równowagi. W życiu człowieka warunkują one miarę jego działania i podejmowania decyzji. Dlatego będą wpływały na sposób rozwiązywania konfliktu, determinowanego systemem wartości innych podmiotów sporu, jak również możliwościami społeczeństwa, w którym konflikt zaistniał.

Z chwilą narodzin człowiek staje się również członkiem danego państwa. Pomiedzy państwem¹ a obywatelem tworzy się państwowo-obywatelska relacja, w której podmiotom tym przysługują wzajemne prawa i obowiązki. Obywatel podporządkowuje się normom państwa. Podobnie prawodawca w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 r.² stanowi, że poprzez przyjęcie sakramentu chrztu św. człowiek zostaje włączony do Kościoła (kan. 849; kan. 204). Dlatego powinien podporządkować się normom Kościoła katolickiego.

Kościół i państwo służą człowiekowi. Kościół prowadzi do celu nadprzyrodzonego, a państwo umożliwia realizację celów doczesnych [Sitarz 2013, 187-188]. Odmienne cele determinują użycie odmiennych narzędzi do ich uzyskania, jak również wartości, które Kościół lub państwo wprowadzają do swojego porządku prawnego.

W artykule zostanie przeanalizowana kwestia aplikacji wartości w rozwiązywaniu konfliktów w prawie kanonicznym i prawie cywilnym, a także sposób uwzględnia tych wartości. W dalszej części opracowania pod pojęciem *prawo cywilne* należy rozumieć prawo danego państwa.

1. WARTOŚCI W PRAWIE – PRAWO JAKO WARTOŚĆ

Wartości są przedmiotem aksjologii, dyscypliny naukowej, ale zagadnienie wartości odnalazło swoje miejsce w większości systemów filozoficznych. Problematyka ta zajmuje ważne miejsce również w prawie ma-

¹ Ustawa z dnia 19 stycznia 1993 r. o *štátnom občianstve Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov*. Dz.U. 1993 Nr 40 z późn. zm.

² *Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus*, 25 I 1983. AAS 75:1983 pars II s. 1-317; tekst polski : *Kodeks Prawa Kanonicznego*. Przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu. Poznań: Pallottinum 1984 [dalej cyt.: KPK/83].

jącym charakter aksjologiczny, który za pośrednictwem konkretnych norm i instytucji prawnych chroni wartości społeczne, a także stanowi kryterium w osądzaniu poprawności zachowań podmiotów prawa. Wartości i normy społeczne tworzą tym sposobem porządek aksjologiczny i prawny oraz spełniają funkcję regulatorów społecznych [Večeřa i in. 2011, 295].

Wartości społeczeństwa rzymskiego zdefiniował Ulpianus, stanowiąc, że normami prawnymi są: żyć uczciwie, nie wyrządzać szkody drugiemu i dać każdemu, co mu się należy [Prusák 1995, 19]. Każdy człowiek lub grupa osób może zachowywać własne wartości, które jednocześnie mogą pozostawać we wzajemnym konflikcie, a które często uwarunkowane są rozwojem społeczeństwa oraz bywają relatywne³.

Kierunki, które dominowały w konkretnych okresach, przyniosły sposób pojmowania wartości, np. w liberalizmie (John Locke i Immanuel Kant) wartość to wolność; w socjalizmie (Jacques Rousseau i Karol Marx) wartość to równość; w chrześcijańskiej nauce społecznej (Arystoteles i św. Tomasz z Akwinu) wartością jest osoba [Anzenbacher 1990, 251 n.].

Rozumienie normy – według Kelsena – jako odzwierciedlenia woli jej twórcy [Holländer 2006, 96-97], można aplikować zarówno w prawie kanonicznym, jak i w prawie cywilnym. Dlatego też w dalszej części opracowania zostanie przeanalizowana wola „twórcy” prawa w prawie kanonicznym i cywilnym. W związku z tym niezbędne jest spojrzenie na wymiar antropologiczny prawa kanonicznego. Jeśli „prawodawstwo państwowe bierze pod uwagę człowieka w jego wymiarze ziemskim, to znaczy od jego poczęcia aż do śmierci, prawo kanoniczne bierze pod uwagę człowieka w jego wymiarze wiecznym” [Grocholewski 2005, 5]. Rozumienie takie powoduje zróźnicowanie w podejściu do wartości w prawie kanonicznym i w prawie cywilnym.

1.1. Wartości w prawie cywilnym

Norma prawna jest nośnikiem wartości, które są – bezpośrednio lub pośrednio – aplikowane również do niektórych przepisów prawa. War-

³ Na przykład wartość czasu – pięć minut – w niektórych sytuacjach jest krótkim odcinkiem czasu, a w innym może być długim. Przy wypadku samochodowym czekanie na karetkę może wydawać się nieskończonością, a przy egzaminach pisemnych może być bardzo krótkim odcinkiem czasowym; więc czas jako wartość jest w tym wypadku wartością relatywną.

tości te są słusznie potwierdzone i gwarantowane, dlatego utwierdzają się w świadomości społecznej, zawierając również świadomość prawną, moralną, polityczną, itp. [Havránek i in. 2013, 79].

Nosicielami wartości indywidualnych takich, jak: wolność, bezpieczeństwo, zdrowie, równość, osoba, pokora, a także władza i pieniądze, są ludzie (czyli indywidualne podmioty prawa), którzy realizują wartości w relacjach społecznych. Ludzie tworzą społeczność, a tam, gdzie jest społeczność, istnieje organ władzy publicznej, czyli autorytet, który w warunkach demokracji wywodzi się ze źródła władzy (ludu). Organ ten poprzez zaufanie ze strony społeczności otrzymuje od niej wsparcie w realizacji postulatów prawnych. Legalny autorytet publiczny państwa jest zdolny do określania zachowywania członków społeczeństwa za pomocą norm prawnych [Prusák 1995, 16]. Zgodnie z Konstytucją Republiki Słowackiej⁴ władza państwowa pochodzi od obywateli, którzy wykonują ją pośrednio przez wybranych przedstawicieli lub bezpośrednio (art. 2 ust. 1). Wyłącznym ustrojodawczym i ustawodawczym organem Republiki Słowackiej jest Rada Narodowa, tj. Parlament (art. 72). Rada składa się ze 150 posłów, którzy są wybierani na cztery lata (art. 73 ust. 1). Posłowie są przedstawicielami obywateli, a mandat wykonują osobiście, zgodnie ze swoim sumieniem oraz przekonaniem i nie są związani nakazami (art. 73 ust. 2). Jeżeli jednak mandat wykonują według własnego sumienia i przekonania, mogą do norm prawnych wprowadzić wartości osobiste, które odzwierciedlają ich system wartości.

Do „podstawowych motywacji wewnętrznych zachowania człowieka należą jego indywidualne potrzeby, interesy, wartości i postawy” [Večeřa i in. 2011, 296]. W normie prawnej odzwierciedlają się nie tylko wartości i postawy, ale również interesy i potrzeby podmiotów tworzących prawo. Wartości – materialne lub duchowe – były podstawowym tematem pierwotnych porządków prawnych, które tworzyły fundamentalne ludzkie prawa i wolności⁵. Obecnie w zakresie ustawodawczym na pierwszy plan stawia się interesy lub potrzeby, które często uwarunkowane są aktualną sytuacją, a w konsekwencji normy prawne stają się „elastycznymi” w zależności od potrzeb danej grupy lub jednostki.

⁴ Konstytucja Republiki Słowackiej z dnia 1 września 1992 r. Dz.U. 1992 Nr 460 z późn. zm.

⁵ Na przykład *Magna Charta Libertatum*, czyli Wielka Karta Swobód (1215), Powszechna Deklaracja Praw Człowieka (1948), Europejska Konwencja Praw Człowieka (1950).

W ostatnim czasie nawet zatracają swoją powszechność i są dostosowywane do potrzeb lub wydarzeń społecznych, o czym świadczą częste zmiany w prawie, oficjalny lobbing dużych grup mających udział w tworzeniu prawa itp.

Wyżej wymieniona koncepcja tworzenia prawa jest realizacją teorii Rudolfa von Jheringa, twórcy tzw. jurysprudencji zainteresowań, zgodnie z którą prawo stanowi wynik konfliktu przeciwstawnych interesów materialnych natury narodowościowej, religijnej i moralnej, a interesy subiektywne uważa się za istotną rzeczywistość. Prawo staje się w ten sposób wynikiem rozłożenia sił w społeczeństwie, każda z nich broni swoich interesów i próbuje wprowadzić je do określonej formy prawnej. Zaszczytnym celem prawa jest pokój, ale drogą do niego – walka przeciwstawnych zainteresowań [Hrdina i Masopust 2011, 258]. Treścią norm jest wola i interes społeczny, które warunkują przepisy odnośnie do zachowywania się podmiotów prawa. Odmienność norm spowodowana jest odmiennością wartości.

W rozwoju normatywnym prawa cywilnego należy zauważyć pewne przesunięcie – prawo odzwierciedla interesy podmiotów władzy ustawodawczej, wartości podlegają relatywizacji i normy nie ukazują wartości społeczeństwa, które je tworzy i w którym jest z punktu widzenia wartości zakotwiczone.

Prawo – ale nie moralność – jest strukturalnie związane z istniejącą organizacją państwa. Należy wyróżnić kilka systemów moralnych. Moralność wierzących różni się od moralności niewierzących, przy czym celem prawa jest znaleźć sposób, w jaki skoordynować pluralizm wartości moralnych [Brörtl i in. 2013, 24], ponieważ prawo ma służyć wszystkim bez względu na ich wartości moralne. Rosnący pluralizm powoduje, że prawo cywilne zmienia się w prawo wartościowo-neutralne tak, aby zabronić rzekomego naruszenia wartości moralnych.

Dzisiejsza sytuacja prawna pokazuje, że teoria przekształca się w rzeczywistość określoną w socjologii, w której staje się obojętne, czym prawo jest ze swej natury; jest rozeznawaniem prawa pozytywnego i naturalnego, jeśli tę rzeczywistość ludzie przyjmują i według niej postępują. Prawo naturalne i pozytywne stopniowo zanika, a istnieje już tylko jedno prawo, tj. normy, które ich twórca przedstawia adresatom jako normy obowiązujące [Havránek i in. 2013, 82].

1.2. Wartości w prawie kanonicznym

Odmienność rozumienia wartości w prawie kanonicznym wynika ze szczególnego charakteru systemu prawnego Kościoła, który jest zarówno wspólnotą duchową wierzących, jak i osobą prawną, która może tworzyć własny porządek niezależny od porządku prawnego państwa. Prawo kanoniczne to zbiór norm wydanych przez kompetentny autorytet Kościoła. Normy te regulują relacje wewnętrzne w Kościele katolickim, jego instytucje i działalność, jak również pomagają w osiągnięciu nadprzyrodzonego celu wszystkich członków Kościoła, jakim jest zbawienie dusz (kan. 1752) [Nemec 2006, 7].

Kościół – ustanowiony jako społeczna i widzialna wspólnota – potrzebuje norm, aby uwidocznic swoją strukturę hierarchiczną i organiczną, aby wykonywanie funkcji powierzonych przez Boga, przede wszystkim świętej władzy sprawowania sakramentów, było należycie uporządkowane, aby relacje między chrześcijanami były układane według sprawiedliwości umocnionej miłością, a w konsekwencji, aby wspólne przedsięwzięcia przez prawo kanoniczne były podtrzymywane, umacniane i popierane⁶.

Prawo kanoniczne odnosi się wyłącznie do Kościoła katolickiego obrządku łacińskiego (kan. 1), który z ustanowienia Bożego jest osobą moralną (kan. 113 § 1), co oznacza, że Kościół, który jest wspólnotą duchową wierzących, ma te same wartości moralne. Prawo kanoniczne nie musi koordynować zgodności odmiennych wartości moralnych, dlatego że członkowie Kościoła katolickiego powinni mieć ten sam system wartości co Kościół i jego Założyciel Jezus Chrystus. Prawo kanoniczne nie jest efektem samowoli autorytetu kościelnego, ponieważ kompetentny autorytet kościelny, który przyjmuje normy prawa kanonicznego, powinien je tworzyć na podstawie wiary i powinny one wynikać z nauki oraz z systemu wartości Kościoła.

Klaus Mörsdorf odnosił specyficzną konieczność i naturę prawa kanonicznego do pojęć teologicznych, słowa Bożego i sakramentu [Herranz 2012, 294]. Teoria prawa kanonicznego i teologia chrześcijańska tłumaczy pojęcia dobra i sprawiedliwości z pochodzenia boskiego, zakotwiczone w każdym człowieku przez prawo naturalne. Ojcowie soborowi

⁶ Ioannes Paulus PP. II. *Constitutio apostolica "Sacrae disciplinae leges"*, 25 I 1983. AAS 75:1983 pars II s. VII-XIV; tekst polski: Jan Paweł II. *Konstytucja apostolska "Sacrae disciplinae leges"*, ogłoszona z okazji wprowadzenia nowego Kodeksu Prawa Kanonicznego. KPK/83, s. 15.

w Konstytucji duszpasterskiej o Kościele w świecie współczesnym⁷ nau czają: „W głębi sumienia człowiek odkrywa prawo, którego sobie nie daje, lecz któremu winien być posłuszny i którego głos, nawołując go zawsze do miłowania i czynienia dobra oraz unikania zła tam, gdzie należy, rozbrzmiewa we wnętrzu człowieka: Czyń to, tamtego unikaj” (nr 16). Prawo naturalne jest dopełnione i uszczegółowione pozytywnym prawem boskim, przekazanym w Objawieniu Izraelitom w Starym Testamencie i przez Jezusa w Nowym Testamencie [Hrdina 2002, 75-76].

Chrześcijańska koncepcja sprawiedliwości społecznej wywodzi się z odmiennej koncepcji dzielenia się w społeczności i uwidacznia się w wartościach takich, jak solidarność, dobroczynność oraz współzucie [Prusák 1995, 25]. Specyficzne wartości chrześcijańskie łączą się z „prawdą o rzeczywistości i ludzkiej działalności, którą człowiek poznaje w świetle Objawienia i które przyjmuje z wiarą wraz z określonymi normami zachowania, które są z nią złączone” [Krukowski 2013, 179].

KPK/83 jest podstawowym dokumentem ustawodawczym Kościoła, opartym na dziedzictwie prawnym i ustawodawczym Objawienia i Tradycji oraz niezbędnym narzędziem do zachowania należytego porządku w życiu indywidualnym i społecznym, jak również w działalności Kościoła. Kodeks powinien rodzić porządek społeczności kościelnej przyznającej główne miejsce miłości, łasce i charyzmatom, ułatwiając równocześnie ich uporządkowany rozwój we wspólnocie kościelnej i w życiu pojedynczych ludzi, którzy do niego należą⁸. Normy Kodeksu powinny mieć nie tylko podstawę prawną i kanoniczną, ale również teologiczną, ponieważ Kościół wypełnia powierzone mu wartości właśnie przez normy prawa kanonicznego.

Jan Paweł II na audiencji, podczas której ostatecznie przedstawił projekt nowego Kodeksu (22.04.1982), podkreślił: „byłoby pomyłką przeciwstawiać Ewangelię i prawo kanoniczne, bo i to bazuje na Objawieniu Bożym, a skoro sprawiedliwość – chroniona prawem – jest pierwotnym wymaganiem miłości, a również i fundamentem głoszenia Ewangelii, dlatego jest podstawą prawa kanonicznego, jako porządku sprawiedliwości, która musi być wprowadzana do życia i misji ludu Bożego” [Heranz 2012, 291, 304].

⁷ Sacrosanctum Concilium Oecumenicum Vaticanum II. Constitutio Pastoralis de Ecclesia in mundo huius temporis *Gaudium et spes*, 7 XII 1965. AAS 58:1966 s. 1025-1116; tekst polski w: Sobór Watykański II. *Konstytucje. Dekrety. Deklaracje*. Poznań: Pallottinum 2002 s. 526-606.

⁸ Ioannes Paulus PP. II. Constitutio apostolica *Sacrae disciplinae leges* s. 11-13.

Jeśli prawo cywilne podąża w kierunku formalizmu prawnego i aplikacji prawa pozytywnego, normy pozytywnego prawa kanonicznego nie są tylko wyrazem woli kompetentnego autorytetu władzy ustawodawczej (ludzkie prawo pozytywne), ale są również potwierdzeniem prawa Bożego, odzwierciedlając prawo ustanowione przez Boga (naturalne prawo Boże i pozytywne prawo Boże). Z punktu widzenia obowiązku moralnego, normy naturalnego prawa Bożego zobowiązują wszystkich ludzi, przy czym normy pozytywnego prawa Bożego zobowiązują tylko ochrzczonych, którzy przez przyjęcie sakramentu chrztu św. wyrazili wolę poznawania i wypełniania wszystkich norm prawa Bożego [Nemec 2006, 11].

Dlatego też prawo kanoniczne formułuje wymagania Objawienia Bożego [Górecki, 1993, 31], co widoczne jest w rozumieniu wartości. Wartościami podstawowymi prawa kanonicznego są sprawiedliwość, prawda i miłość, natomiast celem – zbawienie dusz.

2. PROCES – ŚRODEK DO ODZYSKANIA POKOJU I SZUKANIA PRAWDY

Proces jest zawsze postępowaniem zmierzającym do uzyskania określonego celu. Stąd powinien być środkiem służącym do odzyskania pokoju i poznania prawdy. W procesie sądowym dochodzi do stosowania norm prawa materialnego. Postępowanie sądowe urzeczywistnia się na podstawie norm procesowych, ponieważ dochodzi w nim do aplikacji norm prawa materialnego oraz do zapewnienia ochrony dla praw osobistych, przy czym jego celem powinno być wprowadzenie pokoju i odnalezienie prawdy, która jest wartością wspólną w każdym postępowaniu sądowym.

Ustawodawca w procesie cywilnym zachęca uczestników postępowania sądowego, aby podjęli wszelkie starania polubownego zakończenia sporu i podkreśla, że zadaniem sądu powinno być zawsze ugodowe rozwiązanie sprawy⁹. Podobnie kwestię tę reguluje prawodawca w KPK/83, który zaleca, aby zachowując sprawiedliwość, na ile to możliwe wykluczyć spory w ludzkie Bożym i jak najszybciej pokojowo je rozwiązywać (kan. 1446 § 1). W przeciwieństwie do prawa cywilnego prawodawca kościelny zaleca sędziom, aby zachęcali i wspomagali strony sporu w szukaniu

⁹ Ustawa z dnia 4 grudnia 1963 r. *občiansky súdny poriadok v znení neskorších predpisov*. Dz.U. 1963 Nr 99 z późn. zm. § 99 ust. 1.

słusznego rozwiązania przez wspólne porozumienie oraz wskazywali odpowiednie sposoby do jego uzyskania (kan. 1446 § 2) [Romanko 2015].

František Štajgr stwierdził, że „w każdym okresie historii postępowanie sądowe jest walką o prawdę” [Holländer 2006, 177]. Dlatego też w dalszej części opracowania zostanie wskazany „sposób” szukania prawdy w procesie cywilnym i kanonicznym, pamiętając o relatywności prawdy zawartej w słowach skierowanych przez Piłata do Jezusa: „Cóż to jest prawda?” (J 18, 38).

2.1. Poszukiwanie prawdy w cywilnym prawie procesowym

W cywilnym prawie procesowym sądy są organami aplikującymi prawo, które jest wynikiem procesu legislacyjnego przy udziale podmiotów mających interes prawny. Sąd ma rozstrzygnąć spór, który zaistniał między podmiotami prawa. Postępowanie sądowe jest środkiem prawnym, w którym strony dążą do uzyskania określonego celu, tj. rozstrzygnięcia zgodnego z obowiązującym prawem, słusznego i sprawiedliwego, do którego doszedł sędzia na podstawie przeprowadzonych dowodów.

W postępowaniu sądowym zastosowanie znajduje zasada prawdy formalnej, która jest rozpatrywana łącznie z prawdą subiektywną stron, przy czym sąd przyznaje rację stronie, która z zastosowaniem odpowiednich środków procesowych udowodni swoją prawdę subiektywną. Prawda obiektywna natomiast oznacza subiektywne przekonanie sędziego o rzeczywistym stanie rzeczy [Winterová i in. 2006, 85-86].

W koncepcji idealistycznej odróżnia się prawdę subiektywną od obiektywnej, z tym, że prawda subiektywna stanowi prawdę wówczas, gdy o prawdziwości myśli przekonany jest tylko jeden podmiot – ten, który ją stwierdza. Natomiast o prawdzie obiektywnej według tej koncepcji można mówić, gdy każdy jest przekonany o prawdziwości jednej i tej samej myśli [Štajgr 1959, 26-27].

Zakładając, że proces cywilny oparty jest na zasadzie prawdy formalnej, czyli na przekonaniu sądu o prawdzie po jednej albo drugiej stronie, należy przeciwstawić takie stanowisko stwierdzeniu jednego człowieka z drugim bądź ze wszystkimi, pamiętając o odniesieniu do rzeczywistości. Przekonanie sądu o prawdzie, która nie odpowiada rzeczywistości lub ją zniekształca, nie można nazwać prawdą obiektywną. Zapatrywanie większości nie oznacza tym samym pewności, że stwierdzenie jest prawdziwe.

Koncepcja prawdy formalnej, która znajduje zastosowanie w postępowaniu prawa cywilnego, nie gwarantuje znalezienia dostatecznej prawdy obiektywnej. Zasada prawdy formalnej nie kładzie akcentu na to, czy w procesie odkryje się rzeczywisty stan rzeczy, jakkolwiek nie wyklucza możliwości odnalezienia prawdy, nie jest jednak jej pierwotnym celem. Postępowanie sądowe, aby musiało być ekonomiczne, skuteczne i kontradyktoryjne, powinno opierać się na zasadzie prawdy formalnej, która podawana jest wątpliwościom. Dlatego też ponownie prawdę formalną łączy się z prawdą materialną, aby przynajmniej częściowo przybliżyć postępowanie sądowe do rzeczywistego stanu rzeczy i do możliwości odnalezienia prawdy obiektywnej, która może stać się podstawą zgodnego rozwiązania sporu.

W aspekcie filozoficznym prawda uważana jest za kategorię relatywną, dlatego również w postępowaniu sądowym rozwiązaniem powinna być słuszna i sprawiedliwa decyzja oparta na analizie faktów, zmierzająca do prawdziwego poznania, na które często mają wpływ wartości stron uczestniczących w sporze, wartości sądu czy pozostałych podmiotów postępowania. Gdyby wspólnym mianownikiem była „prawda”, wszystkie strony postępowania miałyby ten sam cel, a czynności procesowe zmierzałyby do tego celu. Przesłanki subiektywne – np. uzyskanie korzyści materialnej czy zemsta – należałoby wykluczyć. Aktualnie proces cywilny bazuje na kontradyktoryjności, a sąd występuje jako „niemy” obserwator, którego czynnością i zadaniem jest ocena przedłożonych stwierdzeń i dowodów, na podstawie których „przychyla się” ku prawdzie, o której go jedna ze stron przekonała.

Należy zadać pytanie, czy można za pomocą zasady prawdy formalnej osiągnąć rozwiązanie, które będzie bliskie prawdy obiektywnej czy też chodzi jedynie o „grę” argumentów i o zdolność do przekonania sądu o „własnej prawdzie”, która może być zupełnie przeciwstawna do prawdy rzeczywistej?

2.2. Poszukiwanie prawdy w kanonicznym prawie procesowym

W procesie kanonicznym prawo i aplikacja jego norm ma to samo znaczenie. W prawie kanonicznym normy aplikowane są na podstawie udowodnionego stanu rzeczy, ale wartością jest sprawiedliwość i prawda, a odpowiadać temu powinny również zasady znajdujące zastosowanie w procesie.

Różnica między procesem cywilnym i kanonicznym sprowadza się do tego, że w procesie kanonicznym nie można stosować zasady prawdy formalnej, jeśli oznacza ona formalizm w dotrzymywaniu określonych form, prowadzący do rozstrzygnięcia, które odpowiada lub nie odpowiada rzeczywistości [Winterová i in. 2006, 85]. Nie można zastosować zasady prawdy formalnej, ponieważ sporu nie powinna wygrać strona, która przedstawi „lepsze” argumenty. W prawie kanonicznym należy stosować zasadę prawdy materialnej, ze względu na charakter Kościoła i na cel prawa kanonicznego. Zasada prawdy materialnej łączy się z prawdą obiektywną, którą sąd powinien odkryć i na podstawie której podjąć właściwą decyzję [Winterová i in. 2006, 85].

Jeżeli podstawą decydowania w procesie kanonicznym powinna być prawda obiektywna, która jest wiernym obrazem rzeczywistości, a nie prawda subiektywna, należy opierać się na rozróżnieniu prawdy subiektywnej od obiektywnej. W procesie kanonicznym punktem odniesienia do prawdziwości jest prawda Boża, która jest absolutna i która powinna być podstawą przeciwstawiania rzeczywistości i absolutnej prawdy Bożej, by sąd mógł podjąć sprawiedliwą i słuszną decyzję. Nie można poprzestać na prawdzie podmiotu, który znajduje się w sporze, ponieważ celem procesu kanonicznego jest znalezienie absolutnej prawdy Bożej.

W procesie cywilnym prawda jest relatywna, natomiast w procesie kanonicznym trzeba wychodzić od prawdy absolutnej, którą jest prawda Boża, a do której powinny zmierzać wszystkie czynności sądu kościelnego. Podmioty, które uczestniczą w procesie, poprzez aplikację prawa kanonicznego stosują również zasady Boże, które powinny pozostać stałe i niezmiennie oraz prowadzić do wypełnienia zadania Kościoła, jakim jest zbawienie dusz.

W procesie kanonicznym nie jest decydujące, która ze stron przekona sąd o „swojej” prawdzie. Prawda jest już „ustalona” – jest nią prawda Boża. W procesie kanonicznym należy odkrywać i pogłębiać prawdę, dlatego konieczna jest harmonijna współpraca wszystkich podmiotów postępowania. Dochodzi bowiem do „walki za prawdę”, a nie do „walki o prawdę”, która często jest obecna w procesie cywilnym, w którym strony starają się przekonać sąd o swej prawdzie, a także walczą „o swoją prawdę”. Zakładając, iż w prawie kanonicznym proces jest „walką”, należy mieć na względzie „walkę za prawdę” i temu powinny podporządkować się wszystkie czynności procesowe. Benedykt XVI w wypowiedzi do Trybunału Roty Rzymskiej podkreślił, że małżeństwo ma własną praw-

dę i do jej odnalezienia oraz pogłębienia potrzebna jest współpraca rozumu i wiary – czyli poznanie ludzkie i słowo Boże [Benedikt XVI 2007, 2].

Poznanie ludzkie jest ograniczone, dlatego możliwe jest tylko przybliżenie się do poznania prawdy absolutnej, co oznacza, że nawet w prawie nie można osiągnąć pewności absolutnej. W prawie kanonicznym należy zwrócić uwagę na ograniczoność poznania ludzkiego poprzez wprowadzenie kategorii moralnej pewności (kan. 1608 § 1)¹⁰. Pewność ta jest stanem umysłu, który stanowczo i bez obawy popełnienia błędu przychyliła się do jednej z możliwości [Beneš 2011, 970]. Uwzględnianie wartości i ich wypełnianie może w procesie kanonicznym dopomóc w osiągnięciu celów Kościoła.

3. STOSOWANIE WARTOŚCI W CZYNNOŚCI DECYZYJNEJ SĄDÓW

W czynnościach decyzyjnych sędzia, jako organ stosujący prawo, aplikuje właściwe normy prawne odzwierciedlające wartości i interesy organów ustawodawczych. W procesie należy rozważyć możliwość wystąpienia trzech systemów wartości: 1. wartości podmiotu prawa uwikłanego w spór; 2. wartości sędziego jako organu aplikującego prawo, który nigdy nie będzie neutralny w odniesieniu do wartości, i 3. wartości normy prawnej, która powinna znaleźć zastosowanie, a która odzwierciedla wartości ustawodawcy.

W postępowaniu sądowym prawa cywilnego interesy i wartości stron sporu nie muszą zgadzać się z regulacją prawną tego sporu. Podmiot prawa powinien pamiętać o tym, że czynność decyzyjna ma swoje granice i nie jest możliwe, aby odzwierciedlała jego potrzeby, interesy lub wartości indywidualne, zaprzeczając wartościom i interesom obowiązującej normy prawnej.

W prawie kanonicznym wartości stron sporu powinny być te same. Wartości członków Kościoła katolickiego, a także wartości ustawodawcy i sędziego, którzy wypełniają Urząd Nauczycielski Kościoła, z założenia powinny być te same. Konflikt jednak może powstać na płaszczyźnie interesów, np. zainteresowany zawarciem nowego związku małżeńskie-

¹⁰ Pontificium Consilium de Legum Textibus. *Instructio servanda a tribunalibus dioecesanis et interdioecesanis in pertractandis causis nullitatis matrimonii Dignitas Connubii*. Città del Vaticano 2005 art. 247 § 1.

go podmiot żąda stwierdzenia nieważności małżeństwa już zawartego. Natomiast patrząc przez pryzmat wartości Kościoła, interesem będzie badanie stwierdzenia nieważności małżeństwa nie z perspektywy zainteresowanego podmiotu prawa, ale z perspektywy nauczania o nierozzerwalności małżeństwa i celu, którym jest zbawienie dusz.

W przypadku postępowania sądowego prawa cywilnego pierwszorzędym interesem państwa jest zachowanie pokoju, którego osiągnięcie możliwe jest poprzez przestrzeganie norm prawnych. W kanonicznym postępowaniu sądowym interesem Kościoła jest znalezienie sprawiedliwości i prawdy oraz osiągnięcie celu nadprzyrodzonego – zbawienia dusz.

W dalszej części poprzez przedstawienie w schemacie obrazowym odmiennych interesów podmiotu A i podmiotu B, zostanie przeanalizowane postępowanie sądu w rozwiązywaniu sporu, w którym strona A ma interes X, a strona B interes Y, a także sposób, w jaki interesy te postrzegane są w postępowaniu sądowym.

3.1. Konflikt interesów i wartości w czynności decyzyjnej sądów

Sędzia w postępowaniu sądowym prawa cywilnego przy wykonywaniu swojej funkcji jest niezawisły i przy orzekaniu jest związany konstytucją, ustawą konstytucyjną, umową międzynarodową (art. 144 ust. 1 Konstytucji RS) i reprezentuje interesy państwa w przedmiocie danego obszaru życia społecznego. Interesy państwowe mogą w niektórych wypadkach przeciwstawiać się interesom podmiotów prawa, przy czym w wypadku postępowania sądowego, pierwszeństwo ma interes państwa, o ile sąd, jako organ państwa, wypełnia literę prawa. Celem sędziego jest osiągnięcie rozstrzygnięcia zgodnego z prawem, wykładnią i własną oceną. Sędzia w prawie kanonicznym jest tak samo związany prawem, przy czym powinien on uwzględniać sprawiedliwość Bożą, która łączy się z miłosierdziem.

W postępowaniu sądowym prawa cywilnego w sporze dochodzi do konfliktu interesów lub wartości stron, kiedy podmiot A ma interes lub wartość X i podmiot B interes lub wartość Y. Dochodzi do spotkania dwóch przeciwstawnych interesów lub wartości, przy czym sędzia, jako podmiot C, rozstrzyga spór. Nie może on jednak decydować według interesów lub wartości stron, bo nie one stanowią kryterium obiektywne, ponieważ pochodzą z potrzeb podmiotów, jak również uwarunkowane są doświadczeniami społecznymi, ekonomicznymi, rozwojowymi i życiowymi.

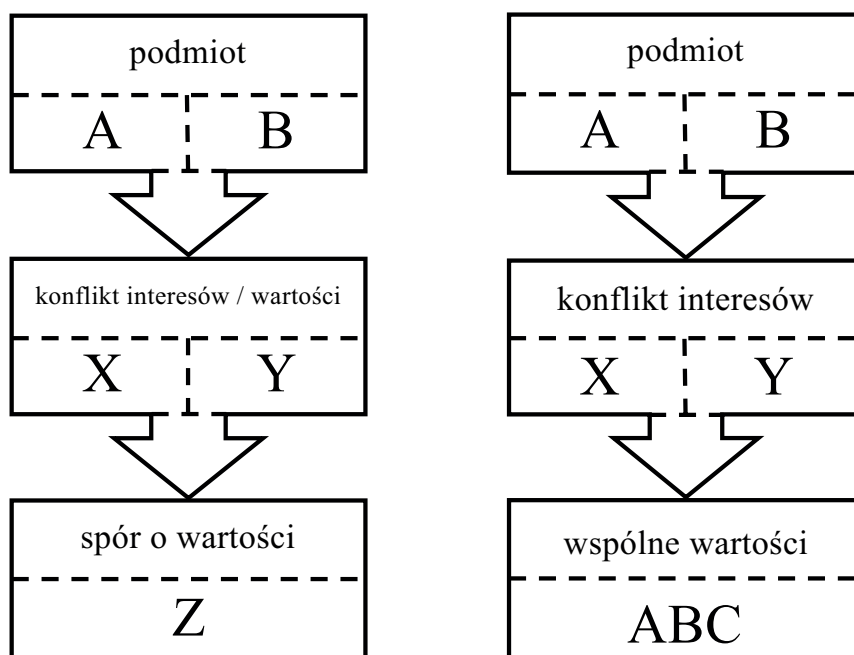
Dlatego sędzia powinien aplikować wartość neutralną przyjętą przez ustawodawcę, która nie musi odzwierciedlać żadnej wartości stron sporu lub sądu. Jest to wartość społeczeństwa, w którym dochodzi do oceny sporu, o której zdecydował ustawodawca wprowadzając ją w normę prawną.

Sędzia powinien podejmować decyzję na podstawie kryteriów obiektywnych, które są zaakceptowane przez strony sporu. Wartością przyjętą w społeczeństwie i aplikowaną w decyzjach o przeciwstawnych interesach indywidualnych podmiotów jest wartość przestrzegania prawa i porządku prawnego. Jeżeli podmioty prawa zdecydowały, że spór interesów i wartości poddadzą pod rozstrzygnięcie sądu, zgadzają się tym samym, że ich spór będzie rozwiązywany przy użyciu ogólnie przyjętej wartości, którą jest prawo. Dlatego sąd – za kryterium przy decydowaniu w sporze podmiotów o przeciwstawnych interesach – bierze wartość wspólną, czyli „prawo”, nie rozważając interesu, ale wartości stron. Spór rozstrzyga się na poziomie normatywnym, kiedy A lub B ma „prawo”, przy czym sąd jest podmiotem, który powinien decydować w sporze o wartości „prawa” Z.

W procesie kanonicznym nie powinno dochodzić do sporu wartości. Podstawa wartości powinna być ta sama. Może jednak powstać konflikt interesu indywidualnego adresata normy prawnej i wartości prawa, prawdy, sprawiedliwości i zbawienia dusz, które są podstawowymi filarami dla czynności decyzyjnej sądów kościelnych. W tym wypadku podmiot A może mieć interes X, dotyczący uzyskania stwierdzenia nieważności małżeństwa z powodu interesu ponownego wstąpienia w związek małżeński, a podmiot B, który może być małżonkiem podmiotu A i może mieć interes Y, by małżeństwo nadal trwało, przy czym obydwie podmioty powinny wychodzić z wartości wspólnych Kościoła ABC – nierozzerwalności małżeństwa. Sędzia, jako podmiot C, powinien ocenić interesy przeciwstawne w świetle wartości prawa kanonicznego oraz interes X i Y ocenić przez wspólną wartość ABC, która powinna stanowić wartość wszystkich uczestników sporu – a jest nią zbawienie dusz i wypełnienie prawa Bożego.

Gdy podmiot prawa zwróci się do sądu kościelnego, powinien pamiętać, że prawo kanoniczne używa wartości ogólnie akceptowanej, tj. prawo, w którym odzwierciedla się prawo Boże, mające źródło w autorytecie Boga jako ustawodawcy i jest nim prawo naturalne, według którego powinien postępować każdy człowiek w swym sumieniu. Sumienie

to głos, który wskazuje, co jest słuszne, a co nie, nawet i wbrew temu, że interes jest zdolny „zdominować” wartości prawa odzywającego się w sumieniu, jak również prawa pozytywnego objawionego. „Wymaganie swych praw [...] nie musi zawsze być postępowaniem słusznym w chrześcijańskim rozumieniu. Z chrześcijańskiego punktu widzenia może być cierpliwe znoszenie krzywdy – a szczególnie z miłości – ma większe znaczenie niż obrona lub wymaganie swego prawa” [Castillo Lara, 1988, XI; Grocholewski, 2005, 6]. „Tutaj właśnie chodzi o słuszną skalę wartości. Chrześcijanin powinien w pierwszym rzędzie zabiegać o rzeczy Boże, o to, co ma jakieś znaczenie dla zbawienia wiecznego. Dlatego niejednokrotnie należy wyrzec się wartości, które nie mają istotnego znaczenia” [Grocholewski 2005, 7].

W postępowaniu sądowym prawa cywilnego nie rozstrzyga się o konflikcie interesów lub wartości podmiotów prawa, ale o „sporze o prawo”, tj. czy A lub B ma prawo Z [Brinkmann 1973, 90-91]. Sędzia powinien – zdaniem Johna Chipmana Graya – odwołać się do moralności dopiero wtedy, jeśli w źródłach formalnych nie znajduje odpowiedzi [Sobek 2010, 162].

W procesie kanonicznym dąży się do urzeczywistnienia wartości Kościoła, które powinny wzajemnie spotykać się w wartościach podmiotów A, B i sędziego C, na ile tworzą jedność połączoną wspólnymi wartościami, a interesy indywidualne powinny być oceniane przez pryzmat tych wartości.

3.1.1. Decydowanie w procesie cywilnym

Sędzia w procesie cywilnym z jednej strony jest niezawisły w wykonywaniu swojej funkcji, a z drugiej – związany prawem (art. 144 ust. 1 Konstytucji RS). Jego wartością staje się prawo, które stosuje, a w którego ramach znajduje rozwiązanie. Jakkolwiek jako organ, któremu powierzona została kompetencja decydowania o prawach i obowiązkach podmiotów prawa, nie powinien stać się niewolnikiem prawa, ale być zdolnym do postrzegania specyficznych cech każdego przypadku. Sędzia powinien pamiętać o celu prawa, którym jest regulowanie i doprowadzenie do zgody stosunków między podmiotami prawa oraz zachowanie pokoju w społeczeństwie. Jeśli prawo nie zmierza w kierunku zachowania pokoju, sąd powinien poza wartością prawa wybrać również wartość pokoju i zgody, która ostatecznie ma zapanować między podmiotami sporu.

Zadaniem sędziego w prawie cywilnym jest ocena przedmiotowego sporu zawsze z punktu widzenia prawa. Spór między stronami powinien być ograniczony do znaczących faktów. Rozwiązanie problemu powinno być zredukowane do tematu, który trzeci podmiot potrafi przetworzyć. Sędzia powinien wartościować i dokonać „obiektywnej” oceny. Spór ma być zobiektywizowany, czyli rzeczywistość społeczna powinna zredukować się według relewantnych faktów prawnych do struktury normatywnej. Jest to tzw. normatywizacja konfliktu [Brinkmann 1973, 87-92].

Sędzia decyduje o sporze według własnego przekonania [Hess 2011, 44], opartego na wykładni norm prawnych, a więc może normy prawne złagodzić ze względu na charakter konkretnego sporu. Podejmuje decyzję na podstawie osobistych doświadczeń, wiedzy, poglądów na życie, świat lub społeczność. Nie można pozbawić sędziego jego osobistych doświadczeń i przekonań. Sędzia nie jest tylko przedstawicielem władzy państwowej, jest przede wszystkim człowiekiem z własnymi przekonaniami, co ma znaczenie w sposobie podejmowanych przez niego decyzji.

W postępowaniu sądowym prawa cywilnego interesy i wartości stron sporu zostają ograniczane, a bierze się pod uwagę wartość prawa jako

wartość przyjętą w społeczeństwie, przy czym dla osiągnięcia tego celu korzysta się z zasady prawdy formalnej.

3.1.2 Decydowanie w procesie kanonicznym

W procesie kanonicznym w rozwiązywaniu sporu nie dochodzi do czystej normatywizacji konfliktu. Należy uwzględnić aspekt społeczny i psychologiczny sporu. Decydujące jest, aby obiektywizacja konfliktu odbywała się na poziomie stron sporu, które powinny „rozpoznać” spór na podstawie kryteriów obiektywnych tak, aby dojść do wspólnego celu dominującego w procesie kanonicznym, tj. prawdy. Tym samym tworzy się podstawę współpracy.

„Dla Kościoła, budującego swoje struktury i rozwijającego swoją działalność na solidnym *fundamencie prawa*, którym jest Pismo Święte, Tradycja połączona z Urzędem Nauczycielskim Kościoła, prawo – ustanowione przez człowieka – nie może mieć takiego samego znaczenia, jakie ma ono dla państwa” [Grocholewski 2005, 7]. Normatywizacja sporu i jej ocena jest dla podjęcia decyzji ważna, ale nie mniej ważnym jest zadanie duszpasterskie. Zwrócił na to uwagę papież Benedykt XVI w przemówieniu do sędziów, urzędników i współpracowników Trybunału Roty Rzymskiej. Wskazał na zadanie służenia prawdzie w sprawiedliwości. Powiedział, że miłość do prawdy jest miejscem spotkania w procesie i posługi duszpasterskiej, które służą dla dobra człowieka. Przy decydowaniu o stwierdzeniu nieważności małżeństwa miłość powinna być głównym przewodnikiem. Prawda procesu przewiduje tutaj istnienie „prawdy samego małżeństwa” [Benedykt XVI, 2007, 2].

W procesie kanonicznym nie można dopuścić, aby formalizacja interesów i wymagań subiektywnych stała się podstawą decyzji, ponieważ prawo kanoniczne wywodzi się z prawa Bożego. Prawo Boże jest trwałe i niezmiennie oraz nie podlega rozwojowi społeczeństwa.

Dla podjęcia decyzji wymaga się, aby sędzia miał pewność moralną odnośnie do materii, w przedmiocie której będzie wyrokował. Pewność uzyskuje na podstawie postępowania dowodowego (kan. 1608). Dlatego też sędzia powinien posiadać nie tylko wystarczająco dużo faktów, ale i cechy moralne, które będą umożliwiały wykonywanie powierzonego urzędu zgodnie z prawdą Bożą.

Prawo jest instrumentem w rękach sędziów, stąd „jest daremnym żądaniem przepisów prawnych [...], jeśli nie będzie osób mądrych na

poziomie ludzkim i fachowym, zdolnych do postrzegania życia z mądrością, sprawiedliwością i miłością” [Fellici 2004, 4]. Mądrość, sprawiedliwość i miłość powinny być wartościami podstawowymi przy ocenie sporów w procesie kanonicznym, który powinien zachować swoją wyjątkowość i odrębność od procesu cywilnego. Proces cywilny zawiera nadmierny formalizm i nie zauważa wartości, na których prawo zostało zbudowane.

*

W sytuacji, w której człowiek znajdzie się w sporze z innym człowiekiem, dochodzi nie tylko do zderzenia ich wzajemnych praw zagwarantowanych w porządku prawnym, i tym prawem chronionych, ale również do zetknięcia się odmiennych wartości, które mogą być uwzględnione w procesie rozwiązywania lub rozstrzygnięcia sporu.

W postępowaniu sądowym wartością jest przestrzeganie prawa i porządku prawnego, która znajduje zastosowanie w rozwiązywaniu sporu zaistniałego pomiędzy podmiotami prawa o przeciwstawnych wartościach. W konsekwencji spór zachodzi na poziomie normatywnym, czyli nie mamy tutaj do czynienia z rozwiązywaniem konfliktu interesów. Sędzia na mocy swojego autorytetu podejmuje decyzje na podstawie prawa ustanowionego przez władzę ustawodawczą. Dlatego też czynności sędziego pozostają ograniczone tą władzą.

W prawie kanonicznym wartości stron sporu mają pierwszeństwo wówczas, gdy są zgodne z wartościami Kościoła, a proces kanoniczny ma te wartości odzwierciedlać. Prawo jako wartość powinno być zachowane, gdyż łączy się z nim inne wartości, takie jak: prawda, sprawiedliwość, miłość i zbawienie dusz, które powinny znaleźć odzwierciedlenie w wyroku. Sędzia jest strażnikiem sprawiedliwości, a odnajdując prawdę, realizuje zadanie pasterskie Kościoła, ponieważ rozstrzygnięcie postępowania sądowego powinno prowadzić do zbawienia.

Prawo cywilne jest wynikiem czynności ustawodawcy, który realizuje potrzeby społeczeństwa, w przeciwieństwie do prawa kanonicznego, które powinno „odzwierciedlać” zasady prawa Bożego i które tym samym nie ulega aktualnym „potrzebom” społeczeństwa i jest „strażnikiem” prawdy Bożej. Proces powinien, na ile możliwe, dążyć do poznania prawdy, jednak prawdziwość jest określona i w pewnej mierze nawet

ograniczona regułami, w ramach których dokonuje się proces poznawczy [Winterová i in. 2006, 87].

W procesie cywilnym do poznania prawdy dochodzi na podstawie norm odzwierciedlających wyobrażenia, wartości i interesy ustawodawcy lub aktualne potrzeby społeczeństwa, które mogą być z czasem zmienione i relatywizowane. W sytuacji, w której prawo w procesie cywilnym sprzeciwiliby się fundamentalnym wartościom moralnym społeczeństwa, należy przyznać pierwszeństwo powszechnym wartościom.

W procesie kanonicznym do poznania prawdy dochodzi na podstawie wykładni i aplikacji norm prawa materialnego będących odzwierciedleniem słowa Bożego, a także na podstawie zasad i wartości Bożych, które są niezienne i absolutne. Rodzi się pytanie: Dlaczego tak ważne jest zajmowanie się kwestią stosowania wartości w prawie cywilnym i kanonicznym? Czy nie wystarcza wypełnienie litery prawa, które umożliwiłoby dojście do konformistycznego i czystego rozwiązania?

Jeśli odrzucimy zastosowanie wartości i oprzemy się wyłącznie na zastosowaniu prawa pozytywnego w procesach cywilnym i kanonicznym, wyrzekamy się właściwie swych wartości osobistych, a przyjmujemy jedynie wartości znajdujące się w normie prawnej. Wartości mają jednak większe znaczenie, ponieważ są punktem odniesienia przy ocenie i wewnętrznym hamulcem albo bodźcem, który umożliwia postępowanie według tego, co jest dobre i słuszne. Bez względu na formę procesu – cywilny lub kanoniczny – prawa naturalnego, wpisanego w serce człowieka, nie można zaprzeczyć prawem pozytywnym. Należy dodać, że odwoływanie się w prawie kanonicznym do formalizmu prawnego mogłoby spowodować o wiele bardziej negatywne konsekwencje dla podmiotów prawa niż w prawie cywilnym.

W sytuacji, w której sędzia w postępowaniu sądowym prawa cywilnego ograniczy się do stosowania zasady prawdy formalnej i będzie wypełniać tylko warunki formalne, a także, jeśli pozwoli, aby jedna ze stron sporu przekonała go o „swojej prawdzie”, wyrok może być wydany zgodnie z prawem, ale niesprawiedliwie. Wyrok ten stanowi przekroczenie prawa do obrony sądowej. Możliwe jest dochodzenie tego prawa przed Sądem Konstytucyjnym Republiki Słowackiej (art. 127 ust. 1 Konstytucji RS) albo w Europejskim Trybunale Praw Człowieka.

Jeżeli natomiast w procesie kanonicznym sąd odszedł od szukania prawdy i sprawiedliwości, wyrok może spowodować konsekwencje negatywne w życiu sakramentalnym podmiotów prawa. Na przykład, jeżeli

małżeństwo ważne byłoby stwierdzone nieważnym, pozostałoby ważnym z punktu widzenia prawdy absolutnej, w rozumieniu Bożym, a w sytuacji, w której strona zawarłaby ponowny związek małżeński, byłoby nieważnym. Nie chodzi tutaj o niebezpieczeństwo odchodzenia od normy prawnej, ale o nieważność aktu sakramentalnego [Beneš 2011, 974].

Jako ludzie nie jesteśmy doskonali, więc prawo jako wynik czynności ludzkiej nigdy nie osiągnie doskonałości prawa Bożego. Dlatego trzeba o tym pamiętać przy stosowaniu norm prawnych. W ocenie sporów należy postępować z pokorną świadomością własnej niedoskonałości. Sędzia nie tylko pomaga przy stosowaniu sprawiedliwości. Ludzie zazwyczaj zwracają się do niego jako do „pewnej sprawiedliwości żyjącej” [Feduš 2010, 693], dlatego sędzia powinien postrzegać swoje zadanie nie tylko jako środek do stosowania prawa, ale również środek w rękach sprawiedliwości i poznania, który może wpłynąć na życie podmiotów prawa. Sędzia powinien być nosicielem wartości.

BIBLIOGRAFIA

Źródła prawa

- “Prihovor Benedikta XVI k Apoštolskému súdu Rímskej rote.” Tribunal 1:2007 s. 2-4. <http://tribunal.kapitula.sk/2007-1/prihovor.htm> [dostęp: 06.06.2015].
- Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus, 25 I 1983. AAS 75:1983 pars II s. 1-317; tekst polski: Kodeks Prawa Kanonicznego. Przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu. Poznań: Pallottinum 1984.
- Ioannes Paulus PP. II. Constitutio apostolica “Sacrae disciplinae leges”, 25 I 1983. AAS 75:1983 pars II s. VII-XIV; tekst polski: Jan Paweł II. Konstytucja apostolska “Sacrae disciplinae leges”, ogłoszona z okazji wprowadzenia nowego Kodeksu Prawa Kanonicznego. W: Kodeks Prawa Kanonicznego. Przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu. Poznań: Pallottinum 1984. s. 7-17.
- Konstytucja Republiki Słowackiej z dnia 1 września 1992 r. Dz.U. 1992 Nr 460 z późn. zm.
- Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu w przekładzie z języków oryginalnych. Wyd. 5. Poznań: Pallottinum 2008.
- Pontificium Consilium de Legum Textibus. Instructio servanda a tribunalibus dioecesanis et interdioecesanis in pertractandis causis nullitatis matrimonii “Dignitas Connubii”. Città del Vaticano 2005.
- Sacrosanctum Concilium Oecumenicum Vaticanum II Constitutio Pastoralis de Ecclesia in mundo huius temporis „Gaudium et spes”, 7 XII 1965. AAS 58:1966 s. 1025-1116; tekst polski w: Sobór Watykański II. Konstytucje. Dekrety. Deklaracje. Poznań: Pallottinum 2002 s. 526-606.

Ustawa z dnia 19 stycznia 1993 r. o štátnom občianstve Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov. Dz.U. 1993 Nr 40 z późn. zm.

Ustawa z dnia 4 grudnia 1963 r. občiansky súdny poriadok v znení neskorších predpisov. Dz.U. 1963 Nr 99 z późn. zm.

Literatura

- Anzenbacher, Arno. 1990. Úvod do filozofie. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.
- Benedikt XVI. 2007. „Príhovor Benedikta XVI k Apoštolskému súdu Rímskej rote.” *Tribunál* 1:2.
- Beneš, Jozef. 2011. „*Morální jistota v právu z pohledu morální teologie.*” *Adnotatio Iurisprudentiae* XXX 969-975. <http://cic.biskupstvi.cz/adnotatio.php> [dostup: 05.06.2015].
- Brinkmann, Johannes. 1973. „Konflikt, Konfliktregulierung und Recht.” *Soziale Welt* 24, nr 1:79-93.
- Bröstl, Alexander i in. 2013. *Teória práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o.
- Castillo Lara, Rosalio. J. 1988. „La difesa dei diritti nell'ordinamento canonico.” W *Il diritto alla difesa nell'ordinamento canonico. Atti del XIX congresso canonistico, Gallipoli – settembre 1987. XII. Città del Vaticano 1988.*
- Feduš, Marián. 2010. „Profesijné kvality sudcu. Profesijské kvality soudce.” *Adnotatio Iurisprudentiae* XXVII 693-694. <http://cic.biskupstvi.cz/adnotatio.php> [dostup: 06.05.2015].
- Górecki, Edward. 1993. *Obecné normy Kodexu kanonického práva Jana Pavla II, část I.* Olomouc: Matice cyrilometodějská s.r.o.
- Grochowski, Zenon. 2005. „Špecifiká práva katolíckej cirkvi.” *Tribunál* 1:4-8.
- Hartl Pavel, i Hartlová Helene 2000. *Psychologický slovník*. Praha: Portál.
- Hayes, Nicky, 2003. *Základy sociální psychologie*. Praha: Portál.
- Havránek, Jaromír i in. 2013. *Právní teorie*. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o.
- Herranz, Julián. 2012. „Proč vlastně církevní právo?.” *Adnotatio Iurisprudentiae* XXXVI 294. <http://cic.biskupstvi.cz/adnotatio.php> [dostup: 08.05.2015].
- Hess, Burkhard. 2011. *Zivilprozessrecht*. Wyd. 30. München: C.H. Beck.
- Holländer, Pavel. 2006. *Filosofie práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o.
- Hrdina, Antonín, 2002. *Kanonické právo*. Praha: Eurolex Bohemia.
- Hrdina, Ignác Antonín, i Masopust, Zdeněk. 2011. *Chrestomatie ke studiu filozofie práva*. Praha: Leges.
- Krukowski, Józef. 2013. „Právo Európskej únie a kresťanské hodnoty.” W *Hodnotový systém práva a náboženstva v medzikultúrnej perspektíve*, red. Daniel Krošlák, Michaela Moravčíková, 175-186. Praha: Nakladatelství Leges.
- Nemec, Matúš 2006. *Základy kánonického práva. Druhé doplnené a prepracované vydanie*. Bratislava–Trnava: Ira Edition.
- Pompedda, Mario F. 2004. „Ľudský, odborný a ekleziálny profil cirkevného sudcu.” *Tribunál* 2:4-10.
- Prusák, Jozef. 1995. *Teória práva*. Bratislava: Vydavateľské oddelenie Právnickej fakulty Univerzity Komenského.
- Romanko, Agnieszka. 2015. *Mediacja w sprawach administracyjnych w prawie kanonicznym i w prawie polskim*. Lublin, mps w Bibliotece KUL.

- Sitarz, Mirosław. 2013. "Základné princípy vzťahu cirkev – štát v sociálnej náuke cirkvi." W Hodnotový svstém práva a náboženstva v medzikultúrnej perspektíve, red. Daniel Krošlák, Michaela Moravčíková, 187-196. Praha: Nakladatelství Leges.
- Sobek, Tomáš 2010. Nemorální právo. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk.
- Štajgr, František. 1959. Učebnica občianskeho procesného práva. II. prepracované a doplnené vydanie. Bratislava: Osveta.
- Večeřa, Milš i in. 2011. Teória práva. Wyd. 4. Bratislava: Eurokódex, s.r.o.
- Winterová, Alena i in. 2006. Civilní právo procesní. Wyd. 4. Praha: Linde Praha, a.s.

Stosowanie zróżnicowanych wartości w procesie kanonicznym i cywilnym

Streszczenie

Prawo procesowe kanoniczne i cywilne są środkami aplikacji prawa materialnego, z tym że na podstawie odmiennych wartości. W sprawie cywilnej podmiot prawa jest podporządkowany prawu wartości, w którym odzwierciedlane są wartości społeczeństwa i ustawodawcy, ale nie zawsze są one identyczne z wartościami tego podmiotu. Natomiast prawo kanoniczne odzwierciedlające prawo Boże nie jest i nie powinno być podporządkowane potrzebom społeczeństwa, ale powinno stać na straży Bożej prawdy. Podmioty prawa kanonicznego powinny podejmować czynności na podstawie tych samych wartości. W konsekwencji w prawie kanonicznym nie mogą istnieć sprzeczne wartości, a celem powinno być poznanie prawdy i zbawienie dusz. Poprzez analizę wartości, jak też ich stosowanie w prawie cywilnym i kanonicznym, należy ukazać specyfikę i rozbieżność systemów prawnych, a także konsekwencje dla adresatów normy prawnej.

Słowa kluczowe: zbawienie dusz, sprawiedliwość, sąd, sędzia, prawda

Application of different values in canon and civil process

Summary

Both canon and civil process represent an instrument of substantive law rules application, yet implemented on a different value basis. In a civil cause, a legal subject is subordinate to the value law, in which the society as well as legislator's values are reflecting though not necessarily identical with subjects values themselves. In contrast, canon law in reflecting God's law, does not or should not subordinate to the current society needs, on the contrary – it should act as a guard of God's truth. Canon law subjects are supposed to act as bearers of identical values

with the Church worths. Consequently, in a canon cause contradictory values should not collide and the cause itself should aim to reveal the truth and fulfill the main goal – salvation of soul. By analyzing values and their application in civil and canon law, we have tried to point at diverse worth, its application and aims between canon and civil law system and to emphasize the specificities and divergences of both law systems as well as their possible consequences for legal norms addressees.

Key words: salvation of soul, justice, court, judge, truth

Information about Author: KATARÍNA ŠANGALOVÁ, PH.D. – assistant in the Department of Constitutional Law, Faculty of Law at Trnava University in Trnava; Kollárova 10, 917 01 Trnava, Slovakia; e-mail: katarina.sangalova@gmail.com